

УДК 338.439.5:664.1

РИНОК ЦУКРУ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**Стасіневич С.А., к.е.н.***E-mail: stasinevych@mail.ru**Національний університет біоресурсів і природокористування України***Валявський С.М., к.е.н.***E-mail: valyvskiy@ukr.net**Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

Авторами досліджено особливості кон'юнктури ринку цукру світу та України, а також країн ближнього зарубіжжя (Російської Федерації, Білорусії, Молдови), країн Середньої Азії (Узбекистану, Киргизстану та ін.), Закавказзя за підсумками 2013 р. та на початку 2014 р.: виробництво, пропозиція, попит і цінова ситуація. Досліджена динаміка цін фізичного та біржового ринків, в другому випадку – біржових торгів на провідних «цукрових» біржах світу: Нью-Йоркській товарній біржі та Лондонській товарній біржі в розрізі основних видів цукру: відповідно цукру-сирцю і цукру білого. В статті на базі загальнонаукових методів пізнання – абстрактно-логічного, системного та порівняльного аналізу проведена оцінка кон'юнктури ринку цукру-сирцю із тростини на базі умов поставок FOB – порти Бразилії і CIF – Чорне море, білого цукру: FOB – порти Бразилії, а також FOB – Таїланд (цукор категорії ICUMSA-45). Отримані результати дозволяють виявити ключові фактори понижуючого та підвищувального впливу на ціни на цукор на світовому ринку. Виявлено, що рівень ринкових цін перебуває в зворотній майже пропорціональній залежності порівняно з співвідношенням обсягів запасів та споживання цукру.

Ключові слова: цукор, цукровий буряк, тростинний цукор-сирець, виробництво, світовий ринок, експорт, імпорт, оптова, роздрібна ціни, біржа

UDC 338.439.5:664.1

SUGAR MARKET: STATE AND PROSPECTS FOR UKRAINE AND THE WORLD**Stasinevych S.A., PhD in Economics***E-mail: stasinevych@mail.ru**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine***Valyvskiy S.M., PhD in Economics***E-mail: valyvskiy@ukr.net**Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuka*

There have been investigated the features of the market of sugar in the world and Ukraine and CIS countries (Russian Federation, Belarus, Moldova), Central Asia (Uzbekistan, Kyrgyzstan and others), Transcaucasia at the end of 2013 and early 2014: production, supply, demand and price situation. Dynamics of prices and physical stock markets have been investigated. In the second case it's exchange trading on the leading «sugar» exchanges of the world: New York Mercantile Exchange (NYME) and the London Commodity Exchange (LCE) in the context of the main types of sugar: raw sugar and white sugar. The article based on the general scientific methods of knowledge - abstract-logical, systematic and comparative analysis, the estimation of the market of raw sugar from cane on the basis of delivery terms FOB ports of Brazil and CIF Black sea, white sugar: FOB ports of Brazil, as well as FOB Thailand (category sugar ICUMSA-45) was held. The obtained results allow identifying the key factors reducing and increasing impact on sugar prices on the world market. It has been revealed that the level of market prices is inversely almost proportional compared to the ratio of the volume of stocks and consumption of sugar.

Keywords: sugar, sugar beets, raw cane sugar, production, world market, exports, imports, wholesale, retail prices, exchange

Актуальність проблеми. Стратегічним продовольчим товаром є цукор, який входить до переліку найважливіших продовольчих товарів споживчого кошику пересічного українця. Вітчизняний ринок цукру безпосередньо впливає на забезпечення національної продовольчої безпеки. Стабільне функціонування вітчизняного ринку цукру є запорукою соціально-економічної стабільності держави.

Стан світового ринку цукру відслідковується моніторингом фізичного та біржового ринків цукру. Ціновий ризик – є одним з основним на ринку цукру. Цінову ситуацію на ринку продукту індукують ф'ючерсні котировки на провідних «цукрових» біржах світу.

Аналіз кон'юнктури світового та вітчизняного ринку цукру, динаміки цін на ньому дає змогу виявити розробити обґрунтовані заходи ринкової стабілізації. Дана проблема є актуальною, оскільки останніми роками мають місце значні цінові коливання на ринку цукру, які завдають відчутних економічних та соціальних збитків українському суспільству.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми особливостей функціонування світового та внутрішнього

українського ринку цукру та усіх його складових досліджували відомі вітчизняні вчені та практики: О. Багатеренко [1], О. Заєць [2], М. Коденська [6], В. Слюсар [4] та інші [3,5]. Однак, зважаючи на перспективи поглиблення інтеграції цукрової промисловості України до світового ринку, з'являються нові зовнішні та внутрішні чинники соціально-економічного середовища, традиційні набувають нових контурів, що потребує поглибленої дослідницької уваги. Зокрема потребують оперативної оцінки фактори ціноутворення ринку цукру, який за своєю природою є дуже нестабільним.

Мета роботи – висвітлення результатів аналізу сучасного стану кон'юнктури ринку цукру світу, України та інших країн: пропозиції, попиту, цінової ситуації, з'ясування факторів, які мають найбільший вплив на ціноутворення ринку цукру. Результати такого аналізу сприятимуть розробці науково-обґрунтованих заходів повного або часткового усунення чинників, що зумовлюють цінову нестабільність.

Викладення основного матеріалу дослідження. У 2013/2014 маркетинговому році (МР) в Україні майже в 2 рази скоротились площі посівів цукрових буряків, солодкі коренеплоди були зібрані з площі в 282,6 тис. га, що на 63 % менше порівняно з минулим роком (в 2012 р. зібрана площа становила 448,9 тис. га, а в 2011 р. – 492 тис. га). Знизився і валовий збір цукрових буряків: до 11,5 млн. т – на 28,3 % порівняно з попереднім роком, коли було зібрано 16,03 млн. т коренеплодів (в 2011 р. збір становив 15,94 млн. т).

Тому зменшився і обсяг переробки вітчизняної сировини та виробництва бурякового цукру. В сезон цукроваріння 2013/2014 рр. в країні працювало 38 цукрових заводів (в минулому 2012/2013 МР функціонувало 63 заводи). На підприємства цукрової промисловості країни завезено 9,2 млн. т буряків (в минулому році на цю дату на цукрові заводи країни було поставлено 17,46 млн. т буряків – порівняно з поточним станом майже в 2 рази більше), з буряків вироблено 1 212 тис. т цукру або на 46 % менше проти минулого року. Станом на 25 листопада 2014 р. в Україні працювало 39 цукрових заводів, цукрові буряки зібрані на площі 321 тис. га, урожай складає 14,9 млн. т, середня врожайність – 461 ц/га, що на

14,6% більше, ніж торік. З початку виробництва перероблено 11,85 млн. т цукрових буряків і вироблено 1,66 млн. т цукру.

Понад 305 тис. т цукру (25 % загального виробництва в Україні) у 2013 р. виробили цукрові заводи агропромислового холдингу Астарта-Київ (рис.1).

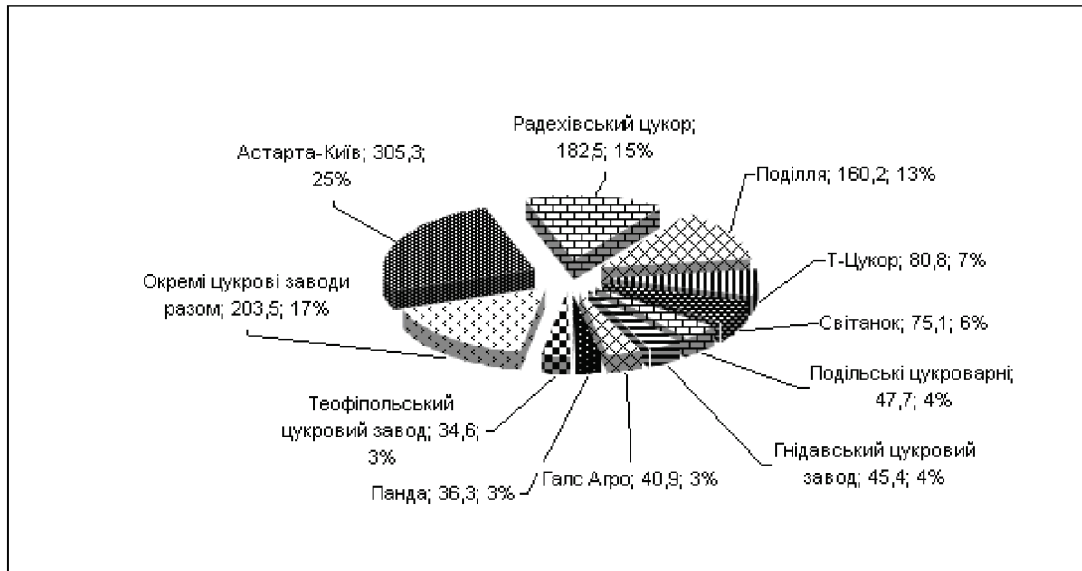

Рис. 1. Структура виробництва цукру за виробниками в Україні в 2013 р.[9].

Компанія «Радехівський цукор» виробила 182,5 тис. т цукру. Трійку лідерів замикає «Поділля». Серед найбільших виробників цукру в країні агрохолдинг Т-Цукор, обсяг випуску цукру якого в 2013 дорівнював 80,8 тис. т цукру, компанія планує за три роки наростити виробництво цукру: збільшити в 3 рази. Десятка найбільших виробників в Україні в 2013 р. на 24 своїх заводах виробила понад 1 млн. т цукру, переробивши більше 7,4 млн. т цукрових буряків. Процес концентрації виробництва цукру в інтегрованих формуваннях цукробурякового комплексу (агропромислових холдингах) в наступні роки буде прогресувати.

Дані свідчать, що український цукробуряковий підкомплекс має значні резерви для розвитку галузі на ефективній основі: зокрема, потенціал підвищення врожайності цукрових буряків можна оцінити 10-15 % (цілком реально досягнути середньої врожайності 650 ц/га, що забезпечить окупність витрат з вирощування солодких коренеплодів, яка дорівнює сьогодні 18–20 тис. грн. на 1 га – вже в минулий сезон компанія «Астарта-Київ» збрала більше 500 ц/га. Агрокорпорація

«Агропродсервіс» Тернопільської області в 2014 р. на площі 2,8 тис. га отримала середню врожайність від 650 до 700 ц/га, корпорація «Сварог Вест Груп» Хмельницької області на площі в 7,7 тис. га має середню урожайність 658 ц/га, в фермерське господарство «Дружба», яке обробляє 8 тис. га земель в Семенівському районі Полтавської області – 600 ц/га. В країні є бурякосійні господарства, які мали врожайність близько 1 тис ц/га).

Спеціалісти галузі та експерти ринку серед причин зниження обсягів виробництва цукру в країні називають низьку рентабельність (збитковість) переробки цукрових буряків на цукор та звуження регіонів збуту українського цукру, який обмежується внутрішнім ринком. Вихід вбачається в стимулюванні технічного переоснащення галузі, енергозбереження, активізації державної підтримки вітчизняних підприємств, протекціоністської політики держави для нарощення експорту продукції.

Разом з тим дефіциту цукру в країні очікувати не варто. Потреба внутрішнього ринку оцінюється 1,8 млн. т (на 2014/2015 МР постановою Кабінету Міністрів України «Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2014 р. до 1 вересня 2015 р.» встановлено розмір квоти «А» 1811 тис. т, а фонд споживання цукру становить в останні роки 1,7 тис. т). Перехідні залишки цукру до 1 вересня, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі становили 344 тис. т. За прогнозами внутрішній ринок в поточному маркетинговому році споживатиме близько 1,68 млн. т цукру, що на 4% менше, ніж в 2013/2014 МР. Залишки цукру на кінець 2014/2015 МГ прогнозуються в обсязі 340 тис. т. Таких обсягів цукру достатньо для забезпечення достатнього рівень задоволення потреб населення та переробних галузей країни (кондитерської, молочно-ягідно-фруктово-консервної, фармацевтичної, лікеро-горілчаної, безалкогольної та ін.). Тому фактор наявності пропозиції продукції не мав би спричинити значного підвищення цін на цукор в Україні.

Водночас потрібно зважати на сезонну залежність цін на цукор: сезонні коливання цін обумовлені як сезонністю виробництва – переробки цукрових буряків, так і сезонністю

споживання цукру. У середині виробничого періоду – підчас масової переробки солодких коренеплодів (жовтень-листопад) щомісячна пропозиція цукру на ринку зростає і це може спричинити «падіння» цін, а в кінці маркетингового року – в сезон активної переробки врожаю ягід та фруктів (червень-серпень), як правило, ціни на цукор досить різко зростають.

В грудні 2013 р. виробники цукру реалізували цукор за офіційними даними Державної служби статистики України всередньому за ціною 5192 грн/т (на 4,7 % вище проти порепоереднього місяця – в листопаді середній рівень ціни був на 231 грн/т нижчим: 4961 грн/т). Станом на середину січня 2014 р. оптово-відпускні ціни на цукор коливались в межах 6600–6750 грн/т в залежності від термінів та умов поставок, тобто порівняно з серединою грудня 2013 р. (коли ціни становили 6650–6900 грн/т) зросли лише на 0,8–2,2 %. Станом на початок третьої декади січня оптово-відпускні ціни перебували в діапазоні 6620-6780 грн/т. Основною причиною такого тренду вважається низька активність на оптовому ринку в зв'язку з низкою святкових днів. Проте вже через місяць (станом на початок весни – 3 березня 2014 р.) оптовий ринок цукру в країні продемонстрував значний ціновий ріст: ціни перебували в діапазоні 7535–7910 грн/т, через тиждень підвищились ще майже на 6% (досягли 8000–8400 грн/т) і в період з середини січня зросли більше, ніж на 20%.

Роздрібна мережа щодо цінового аспекту «поводить» себе аналогічно (рис.2) – відбувається, на нашу думку, взаємний вплив ринків одного на другий і навпаки.

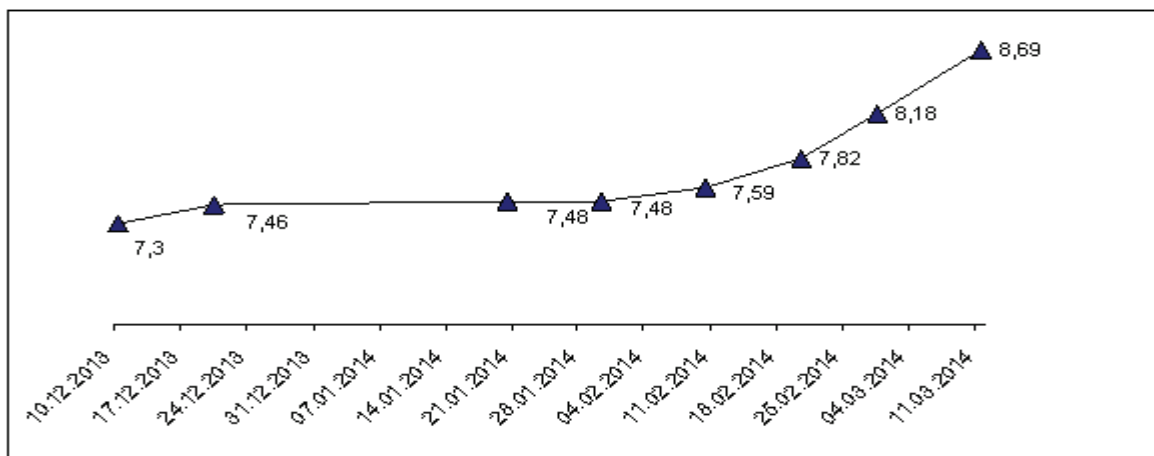

Рис. 2. Середня роздрібна ціна на цукор в Україні на початку 2014 р., грн/кг [7].

Це вочевидь свідчить про започаткування явної тенденції до зростання цін на цукор на внутрішньому ринку України в 2014–2015 рр. Водночас кардинально може втрутитися у формування цукробурякового ринку України прийняття законопроекту, зареєстрованого Верховною Радою України (№4107), щодо зниження розміру імпортного мита на цукор з 50 % до 5 %. За нових умов митного регулювання обсяг імпорту цукру до України може досягти половини розміру потреби (становити 800-900 тис. т) або щонайменше 300 тис. т, внаслідок чого не конкурентоздатний економічно цукор вітчизняного походження буде витіснений з внутрішнього ринку країни. Ціни на цукор в країні також підпадуть під різку дію вагомих факторів: зарубіжний відносно дешевий тростинний цукор спочатку слугуватиме «обвалу» цінової ситуації, але монополізація ринку ззовні забезпечуватиме базу для росту цін.

Відміна затвердження мінімальних цін на цукрові буряки та цукор, що наразі ініціюється в якості внесення відповідних змін до Закону України «Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру» від 17 червня 1999 р. № 758-XIV з однієї сторони, сприятиме зниженню цін на продукцію (оскільки перестане діяти норма закону, яка передбачала, що в разі реалізації цукру за цінами, що нижчі від визначеної мінімальної ціни, з суб'єкта підприємницької діяльності стягується штраф у розмірі подвійної вартості цукру, реалізація якого здійснена з порушенням встановленого порядку), з іншої сторони, відсутність законодавчого забезпечення через ціну відшкодування витрат на вирощування сировини може спричинити падіння обсягів її виробництва, а отже і обсягів випуску (пропозиції) цукру, що в свою чергу призведе до підвищення цін на цукор.

В глобальних масштабах виробництво цукру збільшується. Починаючи з 2010/2011 маркетингового року в світі спостерігається профіцит продукту, коли фермери в усьому світі наростили вирощування цукромістких культур в силу високої ціни на цукор, яка протягом наступних років знизилась більш, ніж на 50 %.

Як відомо, виробництво цукру в світі здійснюється з двох основних сировинних ресурсів: близько 80 % – із цукрової тростини, відповідно 20 % – із цукрових буряків. Згідно з даними Міжнародної організації з цукру сьогодні цукор випускають понад

100 країн. Найбільшим виробником цукру в світі є Бразилія, яка виробляє майже 35 млн. т цукру при тому, що на цукор переробляється лише половина вирощеної цукрової тростини (друга половина використовується для виробництва біоетанолу – співвідношення обсягів цукрової тростини, що використовується для вирішення продовольчих цілей та проблеми енергозабезпечення є змінним параметром, який зокрема залежить від кон'юнктури цін на вичерпні енергоносії та цукор). Оскільки основним виробником цукру-сирцю є Бразилія, то умови світового ринку залежать перш за все від стану галузі цієї країни, обумовлюючи визначальний вплив так званого «бразильського фактору».

Загальний стан світового ринку цукру відслідковується моніторингом фізичного та біржового ринків, в другому випадку – біржових торгів на провідних «цукрових» біржах світу: Нью-Йоркській та Лондонській товарних біржах в розрізі основних видів цукру: відповідно цукру-сирцю і цукру білого. Оцінка кон'юнктури ринку цукру-сирцю із тростини відстежується на базі умов поставок FOB–порти Бразилії і CIF–Чорне море, білого цукру – FOB–порти Бразилії, а також FOB–Таїланд (цукор категорії ICUMSA-45 – відповідає найвищому стандарту якості за оцінкою International Commission For Uniform Methods Of Sugar Analysis (міжнародного регуляторного органу, який проводить аналіз продукту і встановлює норми світового значення) [5].

Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних націй (ФАО) відмітила зниження цін на цукор в січні 2014 р. на 5,6 %. Разом з тим початок 2014 р. загалом характеризується трендом підвищення цін на цукор.

На ринку цукру-сирцю із тростини, як фізичному, так і біржовому сформувалась тенденція до підвищення цін (попри незначне їх падіння в другій половині січня) – за період з 10 січня по 6 березня 2014 р. на 16,5–20 %: цукор-сирець FOB–порти Бразилії в ціні зріс на 19,9 % (з 329,75 USD/т до 395,25 USD/т), відповідно на умовах поставки CIF–Чорне море ціна на сирець піднялась на 17,5 % (з 367,75 до 417,75 USD/т), ціна ф'ючерсних контрактів на цукор-сирець з поставкою в травні зросла на 16,5 % (з 346,56 до 403,88 USD/т) (рис. 3). Водночас ціни на цукор-сирець станом на середину березня 2014 р. знизились на 14,5 USD/т.

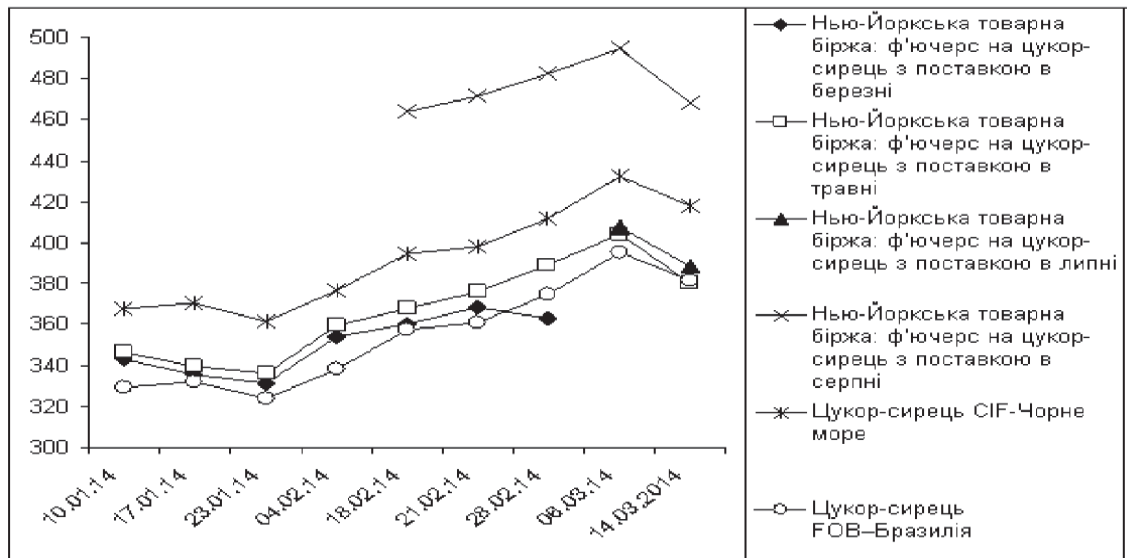
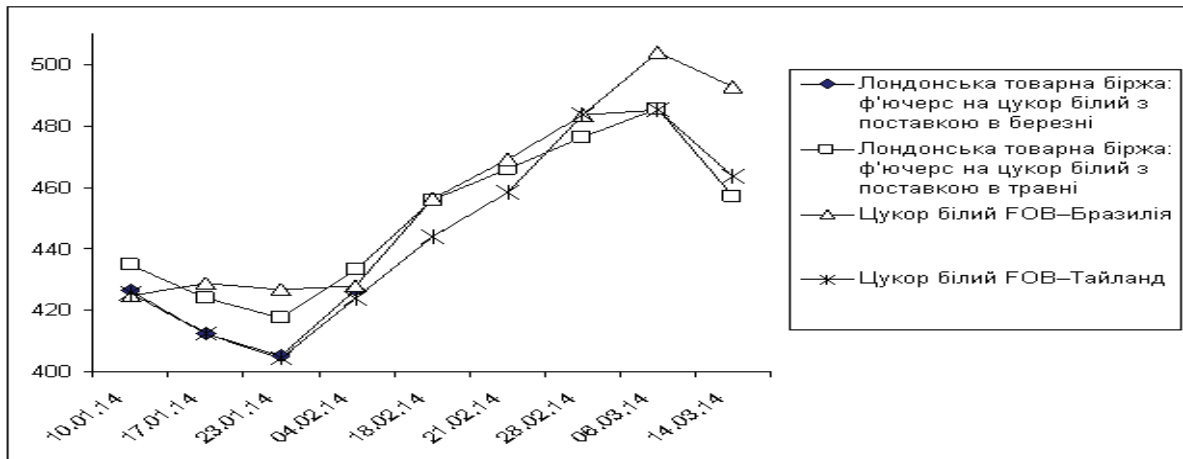

Рис. 3. Динаміка світових цін на цукор-сирець на біржовому та фізичному ринку в січні 2014 р. [8].

Оскільки сирець – це сировина для виробництва готового солодкого продукту, і білий цукор не зміг «утриматись» на незмінній ціновій позначці. На ринку білого цукру також спостерігалось тимчасове пониження цін на фоні їх підняття в діапазоні плюс 12-19 % (рис. 4). Так, білий цукор на умовах поставки FOB–порти Бразилії на початку січня продавався по ціні майже 424,75 USD/т, на початку березня – 492,75 USD/т, на Лондонській біржі ф'ючерсні ціни на поставки білого цукру в травні дорівнювали відповідно 434,7 і 485,7 USD/т. Зниження цін пов'язане із збільшенням в минулому році виробництва цукру в Бразилії (згідно інформації Unica з початку сезону до кінця 2013 р. виробництво цукру центрі та півдні країни зросло на 0,6 % (до 34,27 млн. т), послабленням курсу бразильського реала відносно долару США та наближення нового сезону в Бразилії (1 квітня); низьким попитом на цукор в Китаї та Індії в наслідок збільшення його запасів у цих країнах; перспективою отримання пільг експортерами від індійської влади; збільшенням виробництва цукру в Таїланді (станом на 8 січня 2014 р. в країні вироблено більше 2 млн. т цукру-сирцю, а також 607 тис. т білого цукру, в 2013/2014 МР виробництво цукру в країні може сягнути історичного максимуму – 11 млн. т, відповідно експорт цукру в 2014 р. досягне 8,5 млн. т при 7,4 млн. т в 2013 р.).

Рис. 4. Динаміка світових цін на білий цукор на біржовому та фізичному ринку в січні 2014 р. [8].

Необхідно також відмітити зміну прогнозу компанії Brazil's Safras & Mercado на підвищення урожаю цукрової тростини в Бразилії. В жовтні 2013 р. прогнозний показник на сезон 2013–2014 рр. дорівнював 575 млн. т, згідно січневих очікувань – 600 млн. т тростини, прогноз на 2014/15 МГ — 618 млн. т цукрової тростини.

Серед причин підвищення цін слід виділити: зниження прогнозу USDA щодо перехідних запасів цукру на 2013/2014 МР з 1,979 млн. т до 1,881 млн. т і зменшення в січні кількості опадів у Бразилії, що негативно впливає на врожай цукрової тростини. Січень поточного року в Бразилії виявився найжаркішим і найпосушливішим місяцем за останні 20 років, в лютому погодні умови не покращились. Один з найбільших світових трейдерів цукру та етанолу компанія Copersucar опублікувала прогноз врожаю тростини в центрально-південному регіоні Бразилії на 2014/15 МР – 570 млн. т. Раніше Unica заявляла про врожай цього року 595 млн. т. Ці обставини спричинили підвищення цін на цукор: з кінця січня до початку березня 2014 р. динаміці цін характерний «впевнений» зростаючий тренд. Із факторів, що сприяли такій тенденції, слід виділити «побоювання» світового цукрового ринку щодо неотримання де-факто експортних субсидій продавцями-експортерами цукру обіцяних урядом Індії, яка є другим за обсягом виробником цукру в світі. Кабінет Міністрів Індії прийняв рішення про надання субсидій в розмірі US\$54 за 1 т на 4,0 млн. т цукру сирцю на сезон 2013-2014 і 2014-2015 рр. за

умови перегляду кількості субсидованого цукру через 2 місяці. Цей захід може сприяти поставці на світовий ринок 4 млн. т цукру, що є надлишковим для внутрішнього ринку країни, а отже, здійснити в свою чергу вплив на цінову ситуацію на світовому цукровому ринку, що позначиться пониженням цін. Додатково тренд підняття світових цін був підтриманий зниженням Indian Sugar Mills Association прогнозу з виробництва цукру в Індії. Організація знизила очікування виробництва товару в країні в 2013/14 МГ на 5% (до 23,8 млн. т). Китайською Народною Республікою – третім серед окремих країн світовим виробником цукру в 2013 р. вироблено 13,759 млн. т цукру (на 2 % більше попереднього року) [8].

Серед факторів, що впливають на цінову ситуацію на світовому ринку слід також назвати прогноз компанії Kingsman SA збільшення глобального профіциту цукру в 2013/2014 МР з 4,5 млн. т до 5,4 млн. т (понижуюча дія); зміни (зниження та підвищення) ABARES прогнозу експорту цукру з Австралії з 4,25 млн. т до відповідно 4,20 та 4,4 млн. т (діяли в напрямку відповідно підвищення та зниження цін).

В 2014/2015 МР за даними Kingsman SA в світі буде вироблено 181,1 млн. т цукру – на 2,1 млн. т більше, ніж потрібно для задоволення поточних потреб населення та переробних галузей промисловості, в умовах підвищення самої потреби на 2 % до 178,96 млн. т; профіцит збережеться, хоча знизиться порівняно з поточним маркетинговим сезоном на 0,2 млн. метричних тон. Не останню роль в процесі такого розвитку цукрового ринку відіграють дотаційність галузі та інші форми підтримки з боку держав (особливо цукробурякового виробництва в європейських країнах) та послаблення національних курсів валют країн, що розвиваються, завдяки чому продовжує функціонувати низькорентабельне і навіть збиткове виробництво. Окремі аналітики навіть прогнозують дефіцит цукру в 2014/2015 МР.

В 2013 р. країнами Митного Союзу було вироблено 6 515 тис. т бурякового цукру проти 7 506 тис. т в 2012 р. В 2014 р. прогнозується збільшення виробництва цукру із цукрових буряків до 6 795 тис. т.

В 2013 р. посіви цукрових буряків в Російській Федерації скоротились на 20,7 % – до 906 тис. га, тому обсяг заготівлі власної

цукрової сировини зменшився до 37,7 млн. т проти 43,4 млн. т в 2012 р. [8]. Але російський ринок в 2014 р. буде забезпечений цукром в повному обсязі. Потреба РФ в цукрі оцінюється показниками від 5,4 млн. т. В поточному сезоні цукроваріння із цукрових буряків у РФ вироблено 4,4 млн. т цукру (це на 8 % менше, ніж в 2012 р., коли було вироблено 4,75 млн. т бурякового цукру). Товарні запаси цукру в РФ на початок 2014 р. склали 3,4 млн. т – майже на рівні минулого року; імпорт тростинного цукру-сирцю в 2013 р. становив 450 тис. т, також було ввезено 418 тис. т білого цукру, переважно з Білорусії. В січні 2014 р. імпортовано 141,8 тис. т сирцю.

У 2014 р. очікується збільшення посівних площ цукрових буряків на 20,5 тис. га порівняно з минулим роком (до 926,3 тис. га) і валовий збір цукрових буряків 36,3 млн. т.

Динаміка цін на внутрішньому ринку цукру РФ нестійка – оптові та роздрібні ціни по чергово то знижуються, то підвищуються, але загальна тенденція свідчить про підвищення: станом на кінець першої декади березня середня оптова та роздрібна ціни відповідно дорівнювали 28,7 тис. руб./т і 33,45 руб./кг проти 23,6 тис. руб./т і 31,94 руб./кг в середині січня 2014 р.

Цукрові заводи Білорусії в 2013 р. було заготовили 4,3 млн. т цукрових буряків – майже такий самий обсяг, що і в минулому році (в 2012 р. обсяг заготівлі буряків у країні становив 4,5 млн. т); виробили 566 тис. т бурякового цукру (на 4,4 % менше, ніж в попередній сезон, коли обсяг виробництва цукру дорівнював 603 тис. т). З врахуванням тростинного цукру в цілому випущено 852 тис. т цукру при власній потребі 370 тис. т в умовах перехідних запасів у 290 тис. т. Ринок цукру країни продовжує характеризуватися активними зовнішньоекономічними операціями. Експорт білого цукру в 2013 р. склав понад 500 тис. т (більше половини виробництва). Цукор поставлявся переважно у Росію (70 % експорту), також вивозився до Казахстану, Киргизстану, Молдови, Узбекистану. Україна офіційно не позначилася помітним імпортером білоруського цукру, як це мало місце в попередні роки. Протягом вказаного періоду до країни було імпортовано понад 230 тис. т цукру-сирцю (78 % з Бразилії). Водночас

експортовано тільки до Російської Федерації 373,6 тис. т цукру (85 % загальноросійського імпорту).

Попри профіцитність білоруського цукрового ринку та контрольованість з боку держави (зокрема права регулювати (обмежувати) ціни протягом 90 днів) спеціалісти не беруться чітко прогнозувати зміну цінової ситуації на внутрішньому та зовнішньому цукровому ринку країни, зокрема передбачати вплив зростання світових цін на імпортно-експортні ціни держави. Безумовно, вагомим фактором формування їх рівня в найближчу перспективу стане введення державної монополії на оптову торгівлю цукром, про що вже розроблений проект указу президента республіки.

Валовий збір цукрових буряків в Молдові в 2013 р. склав 1,1 млн. т і вироблено близько 140 тис. т цукру – на 56,6 тис. т більше, ніж в 2012 р. Але слід відмітити, що із 5 наявних працювало лише 3 цукрових заводи.

В 2013 р. в Узбекистані вироблено понад 350 тис. т цукру (на 10,3 % більше порівняно з 2012 р., коли обсяг виробництва дорівнював 323,1 тис. т) при потребі 550-600 тис. т. Наразі в країні функціонує два цукрових заводи: «Хорезм-шакар» і нововведений «Ангрен-шахар» – в результаті запуску в експлуатацію нового підприємства очікується нарощення виробництва цукру протягом наступних двох років до 700 тис. т.

В Киргизстані в 2013 р. зібрано власної цукрової сировини 195 тис. т цукрових буряків, вироблено 29 тис. т цукру, також загалом імпортовано 82,7 тис. т цукру різних видів та походження (тростинного, бурякового, цукрози) – за рахунок імпорту забезпечується 80 % потреби країни в цукрі. Поки що працює лише один цукровий завод із 4 наявних – 3 простоюють. В зв'язку з цим в країні розробляється державна програма розвитку галузі, метою реалізації якої є досягнення 60-відсоткового забезпечення держави власним цукром, що можливо при виробництві 60 тис. т продукції на підприємствах країни. Тому з метою захисту власного виробника планується введення імпортного мита на цукор (30 %). Ціни ж на цукор досить стрімко зростають (недільний приріст в 2014 р. перевищував 10%), однією з причин вважається спекуляція

посередників. Тому цю середньоазіатську країну доречно розглядати як реально потенційного імпортера українського цукру.

Таджикистан на 100% потреби в цукрі задовольняє за рахунок імпорту – поставки здійснюються з Пакистану. Туркменія виробляє лише 5 тис. т цукру в рік. Виробництво цукру в Азербайджані становить 225 тис. т, продукція експортується в Середню Азію та Грузію (125 тис. т). Вірменія випускає цукор на єдиній цукроварні, що переробляє виключно цукор-сирець, близько 80 тис. т цукру (при можливості виробництва 200 тис. т), в 2013 р. імпортувала більше 79,7 тис. т в сукупності цукру-сирцю та білого цукру, експортувала 0,9 тис. т продукту. В Грузії цукор виробляє один завод шляхом переробки цукру-сирцю, але країна експортує продукцію до Азербайджану та Вірменії, імпортуючи український цукор (в 2013 р. експорт з України склав 20 тис. т). Казахстан практично власного цукру не продукує в силу економічної не конкурентоздатності продукції – користується безмитною квотою на імпорт цукру, яка дорівнює 413 тис. т, ціни на цукор високі. Тому середньоазіатські країни та держави кавказького регіону і Казахстан слід розглядати як потенційних експортерів для українського цукру.

Польський ринок цукру характеризується активною зовнішньоекономічною діяльністю: з одного боку, цукор закуповується (за 11 місяців 2013 р. закуплено 186,1 тис. т) у країн «третього світу» (Бразилія, Куба, Судан, Мозамбик – 75 % імпорту та інші 25 % у країн ЄС (Франція, Німеччина), з другого: експортується (протягом вказаного періоду вивезено 469,1 тис. т) до країн ЄС (Німеччини, Словаччини, Ізраїлю, Чехії, Литви – 75 % експорту) та Росії, Лівану, Сирії.

Висновки. На рівень цін на цукровому ринку впливають різноманітні фактори: як локальні й поточні, так і загальні та довготривалі. Щоб визначитись із напрямом руху цін (ціновим трендом) на найближчий період потрібно врахувати першу, на більш віддалену перспективу – переважно другу групу причин. Визнано, що рівень ринкових цін перебуває в зворотній майже пропорціональній залежності порівняно з співвідношенням обсягів

запасів та споживання цукру. Чим вище вказане співвідношення, тим нижче ціни. Навпаки пряма залежність спостерігається між ціною та відношенням імпорту до обсягу запасів: чим більше це співвідношення, тим вищі ціни на цукор (коли імпорт перевищує складські запаси, ціни зростають і навпаки, якщо обсяг імпортних поставок не досягають рівня запасів, ціни знижуються). Водночас ріст споживання необов'язково супроводжується збільшенням потреби в імпорті: нерідко зростання попиту задовольняється шляхом збільшення внутрішнього (місцевого) виробництва цукру, а тому обсяги продаж на світових майданчиках залишаються незмінними.

Зниження цін на ринку цукру очікувати не слід: цінова ситуація характеризується різною направленістю – в окремі періоди ціни знижуються при поступальному руху цін вгору в підсумку.

Реальними та потенційними споживачами цукру, виробленого в Україні (за умови європейської якості) можуть бути близькосхідні країни (Грузія, Ліван, Сирія, Ірак, ОАЕ), країни Митного Союзу (Казахстан, Росія), СНД (Киргизстан, Узбекистан, Туркменістан, Вірменія, Азербайджан, Таджикистан), ЄС. Експортним можливостям України може сприяти те, що в близькосхідних країнах щорічне споживання цукру збільшується на 2,5%, ринок цукру Росії, країн СНД є стабільно дефіцитним, до того ж з країнами СНД діє безмитний режим експорту, з ЄС досягнуті домовленості про експорт без мит 20 тис. т цукру на рік. Стримуючим фактором для торгівлі цукром з близькосхідними країнами та країнами СНД слід вважати наявність сильних конкурентних позицій Білорусії та Росії, на ввіз цукру до країн ЄС та Митного Союзу встановлені високі ставки мита – відповідно 300 Євро/т та 300 доларів США/т. Суттєвим є також політичний фактор «торгової війни» з Росією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Багатеренко О.С. Ринок цукру та організація його виробництва // О.С. Багатеренко / Цукор України. – 1993. – № 4. – С.8-11.
2. Заец А.С. Сахарная промышленность в Украине: становление, развитие, реструктуризация / А.С. Заец – К.: Наукова думка. – 2001. – 327 с.

3. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України / Шпичак О.М., Боднар О.В., Кобута І.В. та ін. / за ред. О.М. Шпичака. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2009. – 406 с.
4. Слюсар В.Д. Сахарная промышленность Украинской ССР (совершенствование производственно-технической базы) / В. Д. Слюсар. – К.: Наукова думка, 1980. – 247 с.
5. Стасіневич С. А. Аналітичний огляд ринку цукру, цінова ситуація на початку 2014 р. // Цукор України / С.А.Стасіневич – 2014. – № 2. – С.14-17.
6. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку / Саблук П.Т., Коденська М.Ю., Власов В.І. та ін. / за ред. П.Т. Саблука, М.Ю. Коденської. – К.: ННЦ «ІАЕ». – 2007. – 390 с.
7. Анализ производства, импорта сырья белого, сахара-сырца, сахарного сиропа, мелассы, кондитерских изделий в Украине [Електронний ресурс] // «Агро+сахар Monthly».- Режим доступу: [http:// client@agroperspectiva.com](http://client@agroperspectiva.com).
8. Свеклосахарное производство в ЕС [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http:// saharonline.ru](http://saharonline.ru).
9. Украина: срабатывают ли новые меры регулирования рынка сахара [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http:// sugar.ru](http://sugar.ru)